

ZAMONAVIY SIYOSIY FANLARDA NORMATIV SIYOSIY NAZARIYA

Xoliyorova Nodira Abbos qizi
O`zMu Ijtimoiy fanlar fakulteti
Siyosatshunoslik yo`nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Maqolada siyosiy nazariyaning kelib chiqishi va turlari ko'rib chiqiladi, ular orasida klassik falsafa, empirik siyosiy nazariya va rasmiy siyosiy nazariya ajralib turadi. Keyinchalik, normativ siyosiy nazariyaning o`ziga xosligi muhokama qilinadi. Muallif normativ va empirik siyosiy nazariya o`rtasidagi muloqotni kuchaytirish zarurligini qayd etadi.

Kalit so'zlar: normativ siyosiy nazariya; empirik siyosiy nazariya; siyosatshunoslik; institutsionalizm; globalizm.

Аннотация: В статье рассматриваются происхождение и виды политической теории, среди которых выделяют классическую философию, эмпирическую политическую теорию и формальную политическую теорию. Далее будет обсуждаться уникальность нормативной политической теории. Автор отмечает необходимость усиления диалога между нормативной и эмпирической политической теорией.

Ключевые слова: нормативная политическая теория; эмпирическая политическая теория; политическая наука; институционализм; глобализм.

Abstract: The article examines the origin and types of political theory, among which classical philosophy, empirical political theory and formal political theory are distinguished. Next, the uniqueness of the normative political theory will be discussed. The author notes the need to strengthen the dialogue between normative and empirical political theory.

Key words: normative political theory; empirical political theory; political science; institutionalism; globalism.

Normativ siyosiy nazariya siyosiy institutlar, ayniqsa hokimiyat bilan bog'liq bo'lganlar va shaxslarning ushbu institutlar bilan munosabatlari haqida fikr yuritish usulidir. U mavjud siyosiy tizimni yoki uning muqobillarini qonuniylashtirish bilan bog'liq.

Siyosiy nazariya jamiyat haqidagi bilimlarning jonli sohasidir. Uning amaliy siyosat bilan, insoniyatning siyosiy tarixi bilan aloqasi yaqqol ko'zga tashlanadi. Zamonaviy siyosiy g'oyalarning yorqin va rang-barang, ziddiyatli manzarasini

to'ldirish bugungi kunda faqat siyosiy nazariya asoslarini o'zlashtirishi kerak bo'lgan kelajak mutaxassislarining ishi hisoblanadi. Nazariya so'zi yunoncha "teorema" dan olingan bo'lib, "mulohaza yuritish, fikr yuritish" degan ma'noni anglatadi. Aynan shunday ishlarni o'tmishning buyuk mutafakkirlari qilgan va bizning zamondoshlarimiz, siyosat nazariyotchilari ham davom ettirmoqda. Ular bizga siyosat olamida nima va qanday sodir bo'layotganini ko'rishga imkon beradigan o'ziga xos vositalar to'plamini taqdim etdilar va tartibli butunlikning ramziy tasviri haqida tasavvurga ega bo'ldilar. O'rta asrlarning mashhur mutafakkiri Chartrlik Bernard ta'biri bilan aytganda, "Biz devlarning yelkasiga o'tirgan mittilarmiz. Biz ulardan ko'ra ko'proq va uzoqroqni ko'ramiz, chunki ko'zlarimiz o'tkirroq va o'zimiz balandroq bo'lganimiz uchun emas, balki ular bizni ko'tarib, ulkan cho'qqilariga ko'targanlari uchun". [3]. Bundan ko'rinib turibdiki, ulug' siyosat arboblarning qilgan ishlari biz uchun poydevor vazifasini bajaradi.

Siyosat nazariyasi siyosatshunoslikning tarkibiy qismi bo'lganligi uchun u ham me'yoriy, ham empirik, ham fundamental, ham amaliy nazariya va tushunchalarni o'z ichiga oladi.

Normativ nazariyalar bizga dunyo qanday bo'lishi kerakligini aytadi. Nazariya kerakli sharoitlar haqida gapiradi va nima uchun ular afzalroq ekanligi haqida dalillarni keltirib chiqaradi. Normativ nazariyalar norma va qadriyatlarni himoya qiladi. Ular bilan chambarchas bog'liq bo'lib, qadriyatlarni "faktlar" bilan bog'lashga harakat qiladigan ikki turdagi nazariyalar mavjud: retseptiv va baholovchi nazariyalar. Retseptiv nazariyalar tabiatan muhim ahamiyatga ega bo'lib, istalgan sharoitga erishish uchun qanday vositalardan foydalanish yaxshiroq ekanligi bilan bog'liq. Baholash nazariyalari qadriyatlar tushunchalari asosida berilgan shartlarni baholaydi.

An'analarda mustahkamlangan ma'lum me'yorlar va xulq-atvor stereotiplarini ifodalovchi me'yoriy nazariyalar tavsiya xarakteriga ega. Ular ko'pincha jamoat axloqiga asoslanadi va shuning uchun sodir bo'ladigan hamma narsa axloqiy, an'anaviy nuqtai nazardan baholanadi. Normativ siyosiy nazariyalar siyosat nazariyasini siyosiy idealni izlash, masalan, boshqaruvning ideal shakli sifatida, faqat siyosiy aloqalar va qonuniyatlardan kelib chiqadigan sof nazariy va sof siyosiy bilim sifatida tushunish asosida shakllanadi. "Me'yoriy siyosiy nazariya, - T.A.Alekseevaning so'zlariga ko'ra, "siyosiy institutlar, ayniqsa hokimiyat bilan bog'liq bo'lganlar haqida fikr yuritish usulidir. U mavjud siyosiy tuzumni yoki uning muqobillarini qonuniylashtirish bilan shug'ullanadi..." [1]. Normativ siyosiy nazariya siyosiy institutlar, ayniqsa hokimiyat bilan bog'liq bo'lganlar va

shaxslarning ushbu institutlar bilan munosabatlari haqida fikr yuritish usulidir. U mavjud siyosiy tizimni yoki uning muqobillarini qonuniylashtirish bilan shug'ullanadi. Bu ishontirish nazariyotchilari turli usullardan foydalanadilar. Normativ nazariya uchun eng xos uchasi:

1. Normativ nazariyalar, birinchi navbatda, axloqiy dalillarda ichki izchillikka erishishga intiladi. Shuning uchun bu yo'nalishning nazariyotchilari so'nggi paytlarda ko'pincha rasmiy mantiq va analitik falsafaga murojaat qilishdi.

2. Keltirilgan dalillarning empirik asoslarining to'g'riligini tekshirish uchun ular ijtimoiy fanlarga, masalan, ijtimoiy antropologiya va tarixga tayanadi.

3. Nihoyat, xulosalar nazariyotchining o'zining intuitiv g'oyalari bilan taqqoslanadi.

Normativ nazariyalar empirik bilimlar bilan solishtirganda ancha mavhum va shuning uchun real siyosatdan uzoqroq ko'rinadi, siyosiy hodisa yoki jarayonning mohiyati, roli va siyosiy hayotdagi o'rnini izlash va tushuntirish, bunday hodisalarni tizimlashtirish uchun zarur bo'lgan nazariy konstruksiyalar. jarayonlar va ularning mavjudligi qonuniyatlarini kashf etadi. [5].

Normativ empirik nazariyalardan farqli o'laroq, ular siyosiy idealni emas, balki haqiqiy siyosiy tajribani hisobga oladi, aniq siyosiy voqea va jarayonlarga asoslanadi, shuningdek, siyosiy bo'lmagan omillarning, masalan, geografik omillarning, davlatlarning joylashuvi, ularning tarixiy yo'li, demografik holati va boshqalarni siyosatga ta'sirini hisobga oladi.

Siyosat nazariyasi siyosatshunoslikning bir bo'lagi bo'lib, sof nazariy tomondan tashqari, amaliy jihatga ham ega. Fundamental nazariy tadqiqotlar fundamental siyosiy muammolarni, masalan, davlat institutlari yoki siyosiy tizim yordamida hukumat va jamiyatning o'zaro ta'sirini hal etsa, amaliy siyosatshunoslik aniq amaliy muammolarni hal qilishga, masalan, parlament islohotini o'tkazishga qaratilgan.

Yuqorida aytib o'tilganidek, retseptiv yoki tavsiyaviy turdagi siyosiy nazariyalar normativdir. Yoki boshqacha qilib aytganda, normativ siyosiy nazariya bizga siyosiy hayotda nima bo'lishi kerakligini aytadi. U mavhum axloqiy mulohazalarda o'z ifodasini topadi, lekin siyosiy institutlar va aniq siyosatlar muhokamasidan voz kechmaydi. Agar falsafiy nuqtai nazardan normativ siyosiy nazariya axloqiy ko'rsatmalarni shakllantirsa va tuzsa, amaliy ma'noda u axloqiy ko'rsatmalarni siyosiy hayot amaliyotiga qo'llash imkoniyati haqida gapiradi. [2].

Normativ siyosiy nazariyalar G'arbda yunon tafakkuri, Sharqda hind falsafasidan boshlangan uzoq an'anaga ega. Normativ nazariyalashtirish juda tabiiy

ko'rinadi: agar odamlar taqdir yoki sharoitlar bilan birga yashashga majbur bo'lsa, nega buni eng yaxshi jamiyatda qanday tashkil qilish haqida o'ylamaslik kerak? Boshqacha aytganda, bunday nazariyalar olimlarning e'tiborini ijtimoiy hayotni tashkil etish va tuzilishi muammosiga qaratadi. Ammo shuni yodda tutish kerakki, "nima bo'lishi kerak" degan savolga javob izlashning alohida bilim sohasi sifatida aniqlanishi akademik muhitda aniq qabul qilinmaydi. Ushbu yondashuvning ko'plab muxoliflari odamlarning mazmunli axloqiy tanlovlariga ega deb hisoblashadi. Boshqalar, axloqiy takliflar har qanday ma'noga ega bo'lishi mumkinligiga va aslida hayot faktlaridan kelib chiqishiga shubha qilishadi. Va nihoyat, tadqiqotchilarning juda kichik guruhi odatda axloq va axloq haqida fikr yuritish muhimligini inkor etadilar.

Tanqidlarga qaramay, me'yoriy nazariyalar siyosat haqidagi bilimlarning jonli va tez rivojlanayotgan sohasi bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Алексеева Т. А. Современные политические теории. М., 2000.
2. Бойцова О. Ю. Политическая наука в XXв.: общие характеристики и основные этапы становления //Вестник МГУ. Сер. 12. Политические науки. 2001. №1.
3. Дегтярев А. А. Основы политической теории. М., 1998. С.25–38. Жиро Т. Политология. Харьков, 2006. С.15–32;
4. Исаев Б. А. Политология (серия «Краткий курс»). СПб., 2005. С.5–13. Категории политической науки / Под ред. М. А. Мельвиля. М., 2002. Гл. 1.
5. Соловьев А. И. Политология: Политическая теория, политические